

Valsts pētījumu programmas
**"20.–21. gadsimta vēstures pētniecība un cilvēkkapitāla
ataudze"**

zinātniskās un sociālās ietekmes
vidusposma izvērtēšanas pārskats
(īstenošanas periods
15.12.2023.-14.07.2025.)

Rīga, 2025

Saturs

Programmas regulējums.....	3
Programmas mērķi un uzdevumi.....	3
Konkursa norise	4
Īstenošana, uzraudzība	4
Projekts “Latvijas 20.–21. gadsimta vēsture: sociālā morfoģenēze, mantojums un izaicinājumi”	6
Projekta pamatinformācija	6
Informācija par projekta finansējuma izlietojumu	6
Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi	7
Zinātniskās kapacitātes pieaugums un studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā	7
Sociāli ekonomiskā ietekme	8
Komunikācija un publicitāte	9
Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem	9
Projekta zinātniskie rezultāti	10
Secinājumi	13

Programmas regulējums

Valsts pētījumu programmu "20.–21. gadsimta vēstures pētniecība un cilvēkkapitāla ataudze" (turpmāk – programma) regulē sekojošs normatīvais satvars:

[Zinātniskās darbības likums](#) (pieņemts 2005. gada 14. aprīlī);

[2018. gada 4. septembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 560 "Valsts pētījumu programmu projektu īstenošanas kārtība"](#) (turpmāk – MK Noteikumi);

[2023. gada 14. jūlija Ministru kabineta rīkojums nr. 462 "Par valsts pētījumu programmu "20.–21. gadsimta vēstures pētniecība un cilvēkkapitāla ataudze""](#) (turpmāk – MK rīkojums);

[Valsts pētījumu programmas "20.-21. gadsimta vēstures pētniecība un cilvēkkapitāla ataudze" atklātā konkursa nolikums](#) (turpmāk – nolikums)

Programmas mērķi un uzdevumi

Programmas virsmērķis ir veicināt Latvijas un starptautiskās sabiedrības izpratni par aktuāliem 20.–21. gadsimta Latvijas vēstures jautājumiem.

Programmas mērķis ir attīstīt izpratni par 20.–21. gadsimta Latvijas vēsturi, veidot cilvēkkapitāla ataudzi programmā definētā vēstures laikposma pētniecībai, nodrošināt jauno zinātnieku iesaisti vēstures pētniecībā, sekmēt komunikāciju par Latvijas vēstures tēmām Latvijā un ārvalstīs.

Lai sasniegtu programmas mērķus, noteikti **programmas uzdevumi** - veikt to 20.–21. gadsimta Latvijas vēstures jautājumu izpēti, kuru labāka izpratne:

- veicinātu sekmīgāku Latvijas valstiskās piederības nostiprināšanu;
- mazinātu iespēju radīt un izplatīt dezinformāciju par Latviju;
- veicinātu Latvijas tēla uztveri starptautiskajā sabiedrībā.

Programmas horizontālie uzdevumi:

- uz zinātnisko un pētniecisko kopienu – attīstot pētniecībai nepieciešamos resursus un konkurētspējīgas starpdisciplināras zinātnieku grupas, kas zinātniskajā darbībā izmanto inovatīvas pētniecības metodes un tehnoloģijas, attīstot un pielāgojot digitālo resursu kopas, paplašinot to funkcionalitāti un integrējot tajās jau izstrādātus digitālos resursus;
- uz studējošajiem izglītības procesā – nodrošinot prakses un darba iespējas, kā arī platformas un projekta zinātnisko rezultātu izmantošanu augstākās izglītības ieguves procesā;
- uz nozaru politikas veidotājiem un ieviesējiem – sniedzot rekomendācijas nozares rīcībpolitikas veidošanai;
- uz sabiedrību kopumā – nodrošinot pētniecībā radītu zināšanu izplatīšanu un pārnesei un veicinot izpratni par pētniecības lomu un devumu sabiedrībai;
- nodrošināt mērķētu komunikāciju par projekta sasniegumiem Latvijā un ārvalstīs, jo īpaši sabiedriskajos un zinātniskajos forumos, kuru tematika ietver Latvijas vēstures jautājumus, tostarp Baltijas un Eiropas vēstures kontekstā;
- nodrošināt pētniecības rezultātu publisku pieejamību, tai skaitā publicējot rezultātus populārzinātniskos resursos un brīvpiekļuves žurnālos un deponējot jauniegūtos pētniecības datus atvērto pētniecības datu repozitorijos, veicinot datu atkārtotu pielietojamību atbilstoši "FAIR" principiem (atrodamība, pieejamība, sadarbspēja, atkārtota lietojamība);

- nodrošināt uz izcilību un sadarbību vērstu projekta komandu mērķu sasniegšanā, iesaistot tajā iespējami plašu Latvijas un ārvalstu zinātnisko institūciju, pētnieku un ekspertu kopu.

Programmas īstenošanas laikā sasniedzamie rezultāti:

- Web of Science vai SCOPUS datubāzēs iekļautajos izdevumos publicēti oriģināli zinātniskie raksti;
- pētniecības rezultāti publicēti zinātnisku rakstu, rakstu krājumu vai monogrāfiju formā;
- pētniecības rezultāti prezentēti starptautiskajās zinātniskajās konferencēs;
- veicinātas izmaiņas rīcībpolitikā (piemēram, konsultēti nozaru politikas veidotāji, sagatavotas rekomendācijas un vadlīnijas);
- doktoranti, doktora grāda pretendenti un jaunie zinātnieki iesaistīti jaunu pētniecības metožu izstrādē, tai skaitā, nodrošinot starpdisciplināru pieeju to izmantošanā;
- nodrošināta komunikācija par Latvijas vēstures tēmām Latvijā un ārvalstīs un programmas ietvaros sasniegto rezultātu izplatība.

Konkursa norise

Konkurss tika izsludināts 2023. gada 20. septembrī, ar projektu pieteikumu iesniegšanas termiņu 2023. gada 20. oktobrī. [Oficiālais ziņojums](#)

Konkursa ietvaros plānots finansēt vienu projektu, kura maksimālais finansējums ir 1 674 000 *eiro* 36 mēnešu īstenošanas periodam. Atklātajā konkursā tika saņemti četri projektu pieteikumi. LZP izvērtēja projektu pieteikumu atbilstību konkursā noteiktajiem administratīvajiem kritērijiem, pēc tam nododot tos zinātniskajai izvērtēšanai ārzemju ekspertiem. Tikai viens projekta pieteikums sasniedza kvalitātes sliekšni gan katrā no kritērijiem, gan visos kritērijos kopumā. Konkursa rezultātā tika pieņemts lēmums par projekta pieteikuma VPP-IZM-Vēsture2023/1-0003 "Latvijas 20.–21. gadsimta vēsture: sociālā morfoģenēze, mantojums un izaicinājumi" finansēšanu, piešķirot tā īstenošanai finansējumu **1 674 000 *eiro*** apmērā. Projekts jāīsteno no **2023. gada 15. decembra līdz 2026. gada 14. decembrim**.

Vairāk par konkursa norisi lasīt: [Valsts pētījumu programmas "20.021. gadsimta vēstures pētniecība un cilvēkkapitāla ataudze" projektu pieteikumu atklātā konkursa izvērtēšanas pārskatā.](#)

Īstenošana, uzraudzība

Izglītības un zinātnes ministrija ir noteikta par atbildīgo institūciju programmas īstenošanā. Programmas uzraudzības struktūra veidota, lai nodrošinātu gan projekta progresu, gan rezultātu sasniegšanu, gan arī finansējuma efektīvu izlietojumu, vienlaikus pozicionējot projekta rezultātus plašākā stratēģiskā kontekstā. Programmas **stratēģiskās vadības padome**, kuras sastāvā ir pārstāvji no Izglītības un zinātnes ministrijas, Ārlietu ministrijas, Kara muzeja, Latvijas Nacionālās bibliotēkas, NATO Stratēģiskās komunikācijas izcilības centra, sniedz konsultatīvu atbalstu programmas izstrādes un īstenošanas laikā un paredzēts, ka tā sniegs viedokli par programmas rezultātiem arī pēc tās noslēguma. **Programmas īstenošanas un uzraudzības komisija** (turpmāk – komisija) regulāri seko projekta izpildes progresam. Savukārt **Latvijas Zinātnes padome** (turpmāk – LZP) nodrošina programmas ieviešanu, sniedzot konsultācijas projekta īstenošanai par jautājumiem, kas saistīti ar projekta īstenošanu, veicot finanšu un rezultātu izpildes uzraudzību, kā arī projekta zinātnisko rezultātu izpildes monitoringu un programmas īstenošanas un sasniegto rezultātu analīzi.

LZP projekta īstenošanas uzraudzību veic trīs virzienos – zinātniskā ekspertīze, projekta rezultātu izpildes uzraudzība un finansējuma izlietojuma efektivitātes uzraudzība. Zinātniskās ekspertīzes laikā ārvalstu zinātniskie eksperti vērtē, vai projektā izmantotās zinātniskās pieejas, metodes, pētniecības resursi ir atbilstoši, lai sasniegtu iecerētos mērķus. Projekta rezultātu izpildes uzraudzības ietvaros LZP vērtēja sākotnēji plānoto rezultātu sasniegšanas progresu, pārbaudot sasniegto rezultātu atbilstību iecerētajam projekta vidusposmā.

Finansējuma izlietojuma efektivitātes uzraudzības ietvaros LZP pārbaudīja projekta izdevumus, ņemot vērā projekta finanšu pārskatā iesniegtos datus.

Pēc projekta 18 mēnešu norises tā īstenotāji iesniedza vidusposma zinātnisko pārskatu, ko izvērtēja neatkarīgi ārvalstu eksperti, vērtējot projekta zinātnisko devumu, sasniegto un potenciālo projekta ietekmi un tā īstenošanu, un rekomendēja **“Turpināt projektu”**. Ekspertu sniegtie komentāri un secinājumi integrēti šī pārskata saturā.

Projekts "Latvijas 20.–21. gadsimta vēsture: sociālā morfoģenēze, mantojums un izaicinājumi"

Projekta pamatinformācija

Projekta numurs: VPP-IZM-Vēsture-2023/1-0003

Project title: *Navigating the Latvian History of the 20th-21st Century: Social Morphogenesis, Legacy and Challenges*

Piešķirtais finansējums: 1 674 000 eiro

Projekta iesniedzējs: Latvijas Universitāte

Sadarbības partneri: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts, Daugavpils Universitāte, Liepājas Universitāte (tagad RTU-Liepāja)

Projekta vadītājs: Dr. Uldis Neiburgs

Zinātnes nozares:

- Vēsture un arheoloģija (Primārā nozare)
- Socioloģija un sociālais darbs
- Citas humanitārās un mākslas zinātnes, tai skaitā radošās industrijas zinātnes

Prioritārie virzieni zinātnē: Latvijas valstiskums, valoda un vērtības, kultūra un māksla

Viedās specializācijas (RIS3) joma: Sociālo un humanitāro zinātņu nozares ar horizontālu ietekmi RIS3

Projekta mērķis: veikt inovatīvus pētījumus Latvijas 20.-21. gadsimta vēsturē, attīstīt vēstures nozari un sniegt sabiedrībai izcilībā balstītas zināšanas, tā sekmējot Latvijas valsts ilgtspējas nodrošināšanu nākotnē

Projekta kopsavilkums: Projekta virsmērķis ir mazināt Latvijas vēstures pētniecības fragmentāciju, sekmēt tā starptautisko redzamību, nostiprināt publiskajā diskursā jaunus kritērijus, kā interpretēt Latvijas 20. gadsimta vēsturi, rosināt jaunas konceptuālas idejas par Latvijas valstiskuma attīstību, kā arī sagatavot jaunu vēstures pētnieku paaudzi. Lai sasniegtu šos mērķus, projekts piedāvā īstenot plašu pētniecības programmu, kurai ir četri savstarpēji saistīti uzdevumi: sociālās morfoģenēzes ietvarā kritiski izvērtēt Latvijas 20.-21. gadsimta historiogrāfiju; mikro un mnemovēstures kontekstā pārinterpretēt Latvijas 20. gadsimta vēstures nacionālo naratīvu; remediēt Latvijas vēsturi, pievēršot uzmanību iespējām, ko piedāvā digitālās humanitārās zinātnes; atjaunināt Latvijas vēstures cilvēkresursus, sniedzot iespējas topošajiem un jaunajiem zinātniekiem. Projekta rezultātus veidos septiņas recenzētas monogrāfijas, vismaz 30 recenzēti zinātniskie raksti un rekomendācijas rīcībpolitikas veidotājiem par vēstures mācību saturu vispārizglītojošajās skolās, par digitālās vēstures ekosistēmas pilnveidi, kā arī par vēstures zināšanu pielietojamību dezinformācijas risku mazināšanā un Latvijas starptautiskā tēla stiprināšanā. Lai nodrošinātu zināšanu pārnesi un sasniegtu pēc iespējas plašākas mērķgrupas, projekta ietvaros izstrādāta sabiedrības informēšanas un izpratnes par pētniecības lomu un devumu sabiedrībai stratēģija, ietverot daudzveidīgu aktivitāšu klāstu, tostarp sabiedriskās zinātnes kampaņu.

Atslēgas vārdi: mikrovēsture, mnemovēsture, vēstures komunikācija, sociālā morfoģenēze, digitālās humanitārās zinātnes

Informācija par projekta finansējuma izlietojumu

Projekta ietvaros **izlietotais finansējums** periodā no 2023. gada 15. decembra līdz 2024. gada 31. decembrim (izlietotais finansējums tiek uzskaitīts kalendāro gadu periodā):

Projekta numurs	Gads	Atlīdzība (eiro)	Preces un pakalpojumi (eiro)	Netiešās izmaksas (eiro)	Kopā (eiro)
VPP-IZM-Vēsture- 2023/1-0003	15.12.2023.- 31.12.2024.	422 732,93	123 88,57	64 631,94	499 753,44

Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi

Īstenotais projekts ir vērsts uz Latvijas vēstures izpēti, un, lai sasniegtu izvirzītos mērķus, projekta ietvaros tiek īstenota plaša pētniecības programma, kas aptver vairākus cieši saistītus uzdevumus: kritisku vēstures rakstīšanas izvērtējumu, Latvijas 20.-21. gadsimta stāsta jaunu skatījumu, digitālo humanitāro zinātņu metožu izmantošanu un nākotnes vēsturnieku paaudzes stiprināšanu. Šāda pieeja ļauj ne tikai radīt zinātniski pamatotu un daudzslāņainu skatījumu uz Latvijas vēsturi, bet arī padarīt to sabiedrībai saprotamāku, pieejamāku un noturīgāku pret dezinformāciju. Projekta ietvaros notiek darbs pie sekojošiem uzdevumiem:

- **pārskatīt Latvijas 20.–21. gadsimta vēstures rakstīšanu**, kritiski izvērtējot līdzšinējo vēstures skatījumu. Projekta ietvaros tiek kritiski vērtēts, kā līdz šim tapusi Latvijas jaunākās vēstures rakstīšana, īpaši pievēršoties sabiedrības struktūru un cilvēku rīcībspējas lomai vēsturiskajos procesos. Izmantojot *sociālās morfoģenēzes* pieeju, pētnieki analizē ne tikai politisko varu un institūcijas, bet arī to, kā sabiedrības iniciatīvas, kultūras un sociālās attiecības ietekmējušas vēstures attīstību. Šāda pieeja ļauj veidot daudzslāņaināku un mūsdienu sabiedrībai nozīmīgāku skatījumu uz Latvijas 20.–21. gadsimta vēsturi;
- **no jauna izvērtēt Latvijas 20. gadsimta stāstu**, īpaši pievēršoties sarežģītiem un joprojām aktuāliem vēstures jautājumiem. Projekta ietvaros tiek veikti mikro- un mnemovēsturiski pētījumi par sarežģītām un sabiedrībā joprojām aktuālām tēmām – kolaboracionismu, pretošanos, etniskajām attiecībām, sociālo un ekonomisko attīstību vai stagnāciju. Šie gadījumu un pilotpētījumi tiek balstīti plašā arhīvu materiālu, mutvārdu vēstures un ekspertu interviju klāstā Latvijā un ārvalstīs. Analizējot, kā šie jautājumi vēsturiski tika interpretēti un kā tie tiek izmantoti arī mūsdienu dezinformācijas kampaņās, pētnieki veido plašāku nacionālā stāsta pārskatījumu. Šāda pieeja ļauj sabiedrībai reflektēt par savu vēsturi, veicinot izpratni un noturību pret manipulācijām ar pagātnes faktiem.
- padarīt **vēsturi pieejamāku**, izmantojot **jaunākās digitālās humanitārās zinātnes metodes**. Tiek attīstas digitālās humanitārās zinātnes pieejas, lai Latvijas vēsturi padarītu pieejamāku un starptautiski konkurētspējīgu. Līdz projekta vidusposmam veikta digitālo resursu ekosistēmas izpēte, to savietojamības un atbilstības FAIR principiem izvērtējums, kā arī uzsākta jaunu digitālo rīku un datu bāzu attīstība. Pētījuma ietvaros apkopoti dati no Latvijas Nacionālā arhīva (Valsts vēstures arhīvs, Valsts arhīvs, reģionālie arhīvi Liepājā un Daugavpilī), kā arī muzejiem un mutvārdu vēstures centriem. Paralēli izmantoti arī ārvalstu arhīvu resursi – piemēram, Vācijas militārais arhīvs Fraiburgā, Herdera institūts Marburgā (Vācija), Centrālais jaunāko dokumentu arhīvs Varšavā (Polija), Hūvera institūta arhīvs Palo Alto (ASV). Balstoties uz šiem avotiem, tiek veidoti digitāli korpusi un datu kopas, kas ļauj ne tikai zinātniekiem, bet arī plašākai sabiedrībai iepazīties ar dokumentiem, mutvārdu liecībām un vizuālajiem materiāliem, kas ne vien padara vēstures avotus lietotājam draudzīgākus, bet arī palīdz mazināt dezinformācijas riskus, nodrošinot uzticamus un viegli pieejamus avotus par Latvijas pagātni.

Izvēlētais teorētiskais un metodoloģiskais ietvars ir sevi attaisnojis. Projekts ir devis jaunas empīriskas atziņas par Latvijas vēstures procesiem, sekmējis starpinstitucionālu sadarbību un veicinājis starptautisku atpazīstamību. Tādējādi tas būtiski stiprina Latvijas vēstures pētniecības zinātnisko izcilību un tās devumu sabiedrībai.

Zinātniskās kapacitātes pieaugums un studējošo iesaiste zinātniskajā darbībā

Projekta norise pozitīvi ietekmē Latvijas humanitāro un sociālo zinātņu pētniecības kapacitāti, veidojot starpinstitucionālu pētnieku grupu ar zinātniekiem vēstures, digitālo un sociālo zinātņu jomās. Zinātniskā izaugsme stiprināta, rīkojot nacionāla un starptautiska mēroga seminārus, vieslekcijas un lekciju ciklus par jaunākajām vēstures pētniecības tendencēm. Īpaši nozīmīga ir starptautiskā lekciju sērija “Jaunākās tendences

vēstures pētniecībā”, kurā piedalījās gan projekta pētnieki, gan ārvalstu eksperti. Projekta dalībnieki aktīvi iesaistījušies arī profesionālajās un nevalstiskajās organizācijās, darbojušies studiju un promocijas padomēs, kā arī konsultējuši par zinātnes politikas un augstākās izglītības saturu.

Būtiska uzmanība pievērsta **digitālo prasmju attīstībai vēstures pētniecībā** – sadarbībā ar CLARIN-LV un DARIAH-EU organizēti semināri par datu izmantošanu, digitālajiem rīkiem un mākslīgā intelekta pielietošanu arhīvu darbā, kopumā piesaistot vairāk nekā 170 dalībnieku. Organizēta 7. Baltijas digitālo humanitāro zinātņu vasaras skola [Digitālās metodes vēstures pētniecībai](#).

Identificēti un izvērtēti svarīgākie digitālie resursi vēstures pētniecībai, novērtējot to piemērotību kā vēstures avotiem. Dati par šo resursu piemērotību un lietderību, kā arī par vēsturnieku zināšanām par šiem rīkiem un resursiem un to lietošanas praksi tika iegūti, izmantojot divas metodes: tiešsaistes aptauju vēsturniekiem un daļēji strukturētas intervijas. Šie dati kalpo par pamatu vēstures **digitālo resursu ekosistēmas pilnveidei Latvijā**.

Starptautiskā dimensija nostiprināta ar plašu līdzdalību konferencēs, paneldiskusijās un darbnīcās vairāk nekā desmit valstīs, kā arī organizējot pasākumus Latvijā ([Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi X](#), [Vēsture: avoti un cilvēki](#)). Projekta dalībnieki arī iesaistās **starptautisku pētniecības tīklu** (piemēram, *Association for the Advancement of Baltic Studies*, *European Association for Digital Humanities*, *the Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies*, and *the Network and Société Internationale d’Ethnologie et de Folklore*) aktivitātēs.

Projektā **aktīvi iesaistīti jaunie zinātnieki un studējošie**, nodrošinot viņiem iespējas profesionāli attīstīt savas prasmes dažādās jomās. Deviņu dažādu studiju programmu ietvaros studējošajiem piedāvātas prakses, darba un izaugsmes iespējas vēstures, sociālās atmiņas, kultūras, literatūras un rakstniecības studiju virzienos. Studējošie aktīvi iesaistījās zinātniskajās un sabiedriskajās aktivitātēs:

- lasot lekcijas un piedaloties konferencēs, zinātnes popularizēšanas pasākumos un publiskajās diskusijās;
- piedaloties atklātajos semināros par pētniecības metodoloģiju, teorētisko ietvaru un praktisko pētniecību;
- veidojot un paplašinot savu akadēmisko kontaktu tīklu.

Svarīga loma bija arī jauno vēsturnieku kā **vēstures vēstnešu darbībai skolās**, kur viņi organizēja vizītes un popularizēja vēstures studijas ar saukli “Nāc studēt vēsturi!”. Projekta ietvaros studējošie aktīvi iesaistījās LU Humanitāro zinātņu fakultātes Jauno vēsturnieku skolas pasākumos un ceļojošās izstādes veidošanā. Projekta rezultātu ietekmē uzlabotas un papildinātas sešas studiju programmas un izstrādāti divi jauni studiju kursi.

Sociāli ekonomiskā ietekme

Projekta īstenošana sniedz nozīmīgu ietekmi uz politikas veidošanu, identitātes jautājumu skaidrošanu, tādējādi veicinot sabiedrības noturību pret dezinformāciju un stiprinot Latvijas starptautisko tēlu. Notikusi un tiks turpināta sadarbība ar valsts pārvaldes institūcijām un nevalstisko sektoru:

- uzsākta sadarbība ar Vēstures un sociālo zinību skolotāju biedrību, lai pilnveidotu **vēstures izglītības saturu skolās** un sagatavotu rekomendācijas par **20.–21. gadsimta vēstures atspoguļojumu** mācību materiālos;
- dalība informatīvajā kampaņā [Melns uz balta](#) kopā ar Valsts kancelejas Stratēģiskās komunikācijas un koordinācijas departamentu, lai **skaidrotu vēstures faktus** un **mazinātu dezinformācijas riskus**.
- dalība diskusijā [Neērtā Latvijas vēsture: nacionālais un transnacionālais mantojums un perspektīvas](#), sadarbībā ar Latvijas okupācijas muzeja biedrību, Latvijas diplomātu asociāciju un VK Stratēģiskās komunikācijas un koordinācijas departamentu festivāla LAMPA ietvaros, aktualizējot **nacionālās un starptautiskās atmiņas jautājumus**.

Projekta dalībnieki aktīvi stiprinājuši sabiedrības izpratni par nozīmīgiem Latvijas vēstures notikumiem – Pirmo pasaules karu, Brīvības cīņām, 1944.–1945. gada bēgļu kuģu kampaņām, 1991. gada janvāra krīzi un Latvijas–ASV attiecībām. Diskusijās un pasākumos īpaša uzmanība pievērsta kara pieredzei Latvijas pilsētās (piemēram, Rēzeknē un Jelgavā) un pretošanās kustības atspoguļojuma izaicinājumiem muzejos un publiskajā telpā. Plašākai sabiedrībai sagatavota rakstu sērija [Populārākie mīti Latvijas 20.-21. gadsimta vēsturē](#) portālā LSM.lv, kas palīdz nojaukt saglabājušās maldīgās priekšstatu tradīcijas, uzsverot **zinātniski pamatotas vēstures nozīmi**. Balstoties uz šīm aktivitātēm, projekta komanda turpinās izstrādāt ieteikumus politikas veidotājiem izglītības, ārpolitikas un stratēģiskās komunikācijas jomās, kā arī sniegs priekšlikumus digitālo resursu ekosistēmas uzlabošanai. Projekts **veido tiltu starp akadēmisko zinātni, sabiedrību un politikas veidotājiem**, piedāvājot gan praktiskus rīkus, gan zinātniski pamatotus risinājumus, kas palīdz **stiprināt demokrātiju, drošību un sabiedrības saliedētību**.

Komunikācija un publicitāte

Projekta ietvaros tiek īstenota plaša sabiedrības informēšanas un zināšanu pārneses programma, organizējot vairāk nekā 200 publisko aktivitāšu (lekcijas, diskusijas, izstādes, raidījumi, publikācijas), kas nodrošina, ka vēstures pētniecības rezultāti kļūst pieejami gan sabiedrībai, gan politikas veidotājiem, gan starptautiskajai auditorijai. Galvenās publicitātes aktivitātes un ietekme:

- **tiešā komunikācija:** 47 publiskās lekcijas, sešas diskusijas un semināri Latvijas reģionos (Rēzekne, Jelgava, Bauska, Liepāja, Cēsis), veicinot sabiedrības izpratni par Latvijas vēstures sarežģītajiem notikumiem un atmiņas politiku;
- **informācijas atvēršana medijos:** 27 televīzijas uzstāšanās (t.sk. LTV1, TV24), 64 radio un preses intervijas (raidījumos Zināmais nezināmajā, Kultūrtelpa, Brīvības bulvāris u.c.), 30 populārzinātniskas publikācijas, tai skaitā sērija “Populārākie mīti Latvijas 20.–21. gadsimta vēsturē”;
- **digitālā pieejamība:** Latvijas Nacionālajā enciklopēdijā sagatavoti 39 šķirklī, kas atspoguļo nozīmīgākos 20.–21. gadsimta Latvijas vēstures notikumus. LU Vēstures institūta mājaslapā ievietoti 57 raksti par projekta rezultātiem; projekta Facebook lapā – 209 ieraksti, kas sasniedza plašu auditoriju;
- **vides un kultūrtelpas komunikācija:** ceļojošā izstāde “1944 – kara drupas Latvijas pilsētās” pie Brīvības pieminekļa un citviet Latvijā pulcēja plašu apmeklētāju loku, savienojot zinātnes rezultātus ar sabiedrības emocionālo pieredzi. Līdzīgas aktivitātes turpinātas ar izstādi “Starp Vāciju un PSRS: Otrā pasaules kara upuri Latvijā” Salaspilī (2025);
- **starptautiskā dimensija:** organizētas publiskas lekcijas Latvijas vēstniecībās ASV un Nīderlandē. Notikusi dalība Eiropas Zinātnieku naktī, sadarbība ar reģionālajiem muzejiem un pašvaldībām, tādējādi stiprinot Latvijas vēstures starptautisko atpazīstamību.

Šo aktivitāšu rezultātā ir uzlabota sabiedrības izpratne par vēstures notikumiem un stiprināta noturība pret dezinformāciju, veicināta nacionālās identitātes izjūta, pamatojot to ar kritisku un līdzsvarotu vēstures interpretāciju, nodrošināta vēstures pieejamība visos līmeņos – no skolām un vietējām kopienām līdz starptautiskajām auditorijām un paplašināta Latvijas zinātnes un kultūras klātbūtne publiskajā telpā.

Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem

Eksperti, izvērtējot projekta vidusposma ziņojumu, atzīst, ka projekta norise atbilst sākotnējiem plāniem, un jau šobrīd ir sasniegti augsti rezultāti. Projekta zinātniskā kvalitāte ir pārliecinoša, īpaši uzsverot pētnieku komandas augsto kapacitāti un pieredzi. Vienlaikus eksperti iesaka uzlabot starpdisciplināro sadarbību starp projekta pētījumiem, īpaši satura darba pakotnēs, norādot, ka pašlaik trūkst dziļākas iestrādes, kā atsevišķi pētījumi veido kopējo pētniecisko ietvaru. Eksperti arī aicina detalizētāk aprakstīt projekta pilotpētījumos iegūtos datus un rezultātus, tostarp negaidītos atklājumus un metodoloģiskās atziņas. Tiek norādīts, ka

kognitīvo aspektu loma un mnemo-vēsturiskās pieejas rezultāti vēl nav pietiekami sasaistīti ar sākotnējā pieteikumā izvirzītajiem jautājumiem. Eksperti secina, ka projekta zinātniskā komanda ir augsti profesionāla, stratēģiski virzīta un spēj pilnvērtīgi īstenot iecerēto darbu plānu. Pirmajā posmā jau radīti nozīmīgi zinātniskie un sabiedrības informēšanas rezultāti, kas liecina par projekta veiksmīgu īstenošanu. Projekts demonstrē ievērojamu ietekmi nacionālajā līmenī un ievērojamu progresu izvirzīto mērķu sasniegšanā. Projekta īstenošana veicina Latvijas vēstures pētniecības attīstību, sekmējot starpdisciplināru un starpinstitucionālu sadarbību, kā arī zināšanu pārnesi sabiedrībai. Ir būtiski stiprināta vēstures un humanitāro zinātņu pētnieciskā kapacitāte, izveidojot kopīgus pētnieku tīklus un sekmējot pētnieku sadarbību. Publicētie darbi, īpaši angļu valodā, ir aktuāli, novatoriski un nozīmīgi Baltijas studiju kontekstā, sniedzot ieguldījumu Latvijas zinātnes starptautiskajā atpazīstamībā. Vienlaikus eksperti norāda, ka projekta starptautiskā ietekme vēl ir ierobežota, galvenokārt koncentrējoties uz konferenču dalību, bet ne uz regulāri organizētiem starptautiskiem pasākumiem Latvijā. Projekts norit atbilstoši sākotnējam plānam, ar tikai nelielām atkāpēm. Eksperti augsti novērtē projekta vadītāja darbu, uzsverot profesionālu un efektīvu komandas izveidi, kā arī spēju pielāgoties pārmaiņām projekta sākumposmā. Pārmaiņas personālsastāvā, kas sākotnēji varēja ietekmēt kompetenču sadalījumu, rezultātā ir padarījušas projektu vēl zinātniski interesantāku, piemēram, veicinot pētījumus par kino vēsturi.

Eksperti rekomendē:

- aktīvāk **integrēt projekta centrālo teorētisko ietvaru** — īpaši “sociālās morfoģenēzes” koncepciju — pētnieciskajos virzienos un zinātniskajās publikācijās, nodrošinot skaidru sasaisti starp pētījumiem un projekta kopējo pētniecisko mērķi;
- **veicināt ciešāku sadarbību** un koordināciju starp darba pakotnēm, lai samazinātu pētnieciskās pieejas fragmentāciju un sekmētu sinerģiju kopējo mērķu sasniegšanai. Ieteicams rīkot regulāras integrējošas darbnīcas un starpdisciplināras diskusijas visai komandai;
- **paplašināt un padziļināt starptautisko sadarbību** ne tikai piedaloties ārvalstu konferencēs, bet arī organizējot starptautiskus pasākumus Latvijā un attīstot ilgtermiņa partnerības ar ārvalstu pētniekiem un institūcijām;
- **detalizētāk dokumentēt projekta zinātniskos rezultātus** un to ieguldījumu jaunu zināšanu radīšanā, īpaši uzsverot negaidītās atziņas, metodoloģisko pienesumu, kas stiprinātu projekta pētnieciskās vērtības nozīmi;
- turpināt un paplašināt **jaunās pētnieku paaudzes iesaisti**, nodrošinot kvalitatīvu pētniecības atbalstu, mentortīklu un iespējas zinātniskai publicēšanai; vienlaikus izmantot uzkrātos rezultātus studiju kursu pilnveidei un profesionālās izaugsmes veicināšanai gan augstskolās, gan ārpus tām.

Projekta zinātniskie rezultāti

Rezultāta veids	Plānots vidusposmā	Sasniegts vidusposmā	Plānots noslēgumā
Oriģināli zinātniskie raksti, kas publicēti citos Web of Science vai SCOPUS datubāzēs iekļautajos žurnālos vai konferenču rakstu krājumos	16	9 (plus 7 procesā)	30
Citi anonīmi recenzēti zinātniskie raksti starptautiskos žurnālos un rakstu krājumos, izņemot konferenču materiālus	1	2	5

Citi anonīmi recenzēti zinātniskie raksti Latvijas žurnālos un rakstu krājumos, izņemot konferenču materiālus	3	6 procesā	11
Konferenču materiāli (pilna teksta)	2	1 (plus 6 procesā)	4
Konferenču materiāli (kopsavilkumi)	7	35	14
Recenzētas zinātniskās monogrāfijas	2	1 (plus 1 procesā)	7
Ziņojumi par rīcībspolitikas ieteikumiem un rīcībspolitiku ietekmi	0	0	3
Nerecenzētas publikācijas, preprinti	0	5	0
Zinātniskās datubāzes, datu kopas	0	1 procesā)	1
Iesniegts projekta pieteikums starptautiskā vai nacionālā pētniecības un attīstības projektu konkursā	0	2	1
Aizstāvēts maģistra darbs, ievērojot programmas mērķi un uzdevumus	0	1	1
Aizstāvēts promocijas darbs, ievērojot programmas mērķi un uzdevumus	0	1 (plus 1 procesā)	3
Citi pētniecības specifikai atbilstoši projekta rezultāti (tai skaitā dati), kas papildina iepriekš minētos rezultātus	20	350	40

Projekts tiek veiksmīgi īstenots, un jau tā vidusposmā ir sasniegti ievērojami zinātniskie rezultāti. Publicēti 9 raksti Web of Science un Scopus žurnālos, vēl 7 ir publicēšanas procesā, tātad plānotie 16 rezultāti kategorijā “raksti iesniegšanas vai izdošanas stadijā” ir sasniegti. Publicēti arī 5 preprinti. Tapusi viena recenzēta monogrāfija un vēl viena ir izstrādē. Aizstāvēts viens maģistra un viens promocijas darbs, vēl viens promocijas darbs ir sagatavošanā. Ir iesniegti divi jauni pētniecības projektu pieteikumi, un tapšanas procesā ir datu kopa par Latvijas vēstures un kultūras aspektiem. Īpaši izceļams plašais citu rezultātu klāsts – 350 dažādi pasākumi, publikācijas, referāti un izglītojošas aktivitātes, kas apliecina projekta ietekmi uz sabiedrību un akadēmisko vidi. Rezultāti sniedz būtisku ieguldījumu Latvijas vēstures izpratnē un veido kvalitatīvu pamatu turpmākai pētniecībai.

Publikācijas

1. Bikše, G. I. The Latvian Unit Named After Leons Paegle in the Spanish Civil War (1936–1939). - Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture, 2025, 19, 51–62, <https://doi.org/10.22364/luzv.19.0>
2. Dambītis, K. The battle for hearts and minds: The struggle for power in Latvia in early 1919. - Historica Universitatis Klaipedensis, 2024, 45, 59–90, <https://doi.org/10.15181/ahuk.v45i0.2649>
3. Gailīte, E.; Reinsone, S.; Ļaksa-Timinska, I. Promoting Digital Citizen Science for Humanities and Cultural Heritage: iesaisties.lv. - Baltic Journal of Modern Computing, 2024, 12(4), 468–476, <https://doi.org/10.22364/bjmc.2024.12.4.08>
4. Kuzmins, V. The anti-soviet offensive by the German 6th Reserve Corps Offensive in March 1919: A Case Study of Mission Command. - Historica Universitatis Klaipedensis, 2024, 45, 91-126, <https://doi.org/10.15181/ahuk.v45i0.2650>
5. Lēvalde, V. Representation of Collective Memory in Contemporary Theatre. A few recent examples. - Critical Stages, 2024, 30, <https://www.critical-stages.org/30/representation-of-the-collective-memory-in-the-contemporary-latvian-theatre-a-few-recent-examples/>

6. Reitere, E. Tava laime / Your happiness by Ada Neretniece: Ideologically Dated Films and Epistemic Imperialism of Discursive Fields. - Culture Crossroads, 2025, 27, 145-156, <https://doi.org/10.55877/cc.vol27.543>
7. Rostoks, T.; Gavrilko, G. Staying the Course? Latvia's Choices between Conscription and an All-Volunteer Force. - Defense & Security Analysis, 2025, 1-23, <https://doi.org/10.1080/14751798.2025.2467586>
8. Taurēns, J. 1991. gada 3. marta tautas nobalsošana par Latvijas neatkarību: priekšvēsture un rezultāti. - Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture, 2024, 18; 65-80 <https://journal.lu.lv/luzv/issue/view/230/100>
9. Tomaševskis, J. The Social Portrait of Latvian Anti-Soviet Armed Resistance of 1941. - Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture, 2025, 19, 63-84, <https://doi.org/10.22364/luzv.19.04>

Recenzētas zinātniskās monogrāfijas

1. Neiburgs, U.; Kangeris, K.; Vīksne, R. Beyond Nazi Crimes and Soviet Propaganda: The Salaspils Camp in Latvia, 1941–1944. - Central European University Press, 2024; eBook ISBN:9789633867976, https://www.degruyterbrill.com/document/isbn/9789633867976/html?srsId=AfmBOor_XF1kZPs-7FPVJH_u0ev9x3tO_BVmX61sbF0c-UmGFP2KHqX#overview

Promocijas darbi

1. Bikše, Ginta Ieva Spānijas pilsoņu kara (1936-1939) starptautiskā dimensija un Latvija. - Latvijas Universitātes Vēstures un arheoloģijas nozares promocijas padome, 06.12.2024.

Secinājumi

Valsts pētījumu programmas “20.–21. gadsimta vēstures pētniecība un cilvēkkapitāla ataudze” **mērķis** ir attīstīt izpratni par 20.–21. gadsimta Latvijas vēsturi, veidot cilvēkkapitāla ataudzi programmā definētā vēstures laikposma pētniecībai, nodrošināt jauno zinātnieku iesaisti vēstures pētniecībā, sekmēt komunikāciju par Latvijas vēstures tēmām Latvijā un ārvalstīs.

Programmas ietvaros tiek finansēts viens projekta pieteikums VPP-IZM-Vēsture-2023/1-0003 **"Latvijas 20.–21. gadsimta vēsture: sociālā morfoģenēze, mantojums un izaicinājumi"** 1 674 000 *eiro* apmērā. Projekts jāīsteno no 2023. gada 15. decembra līdz 2026. gada 14. decembrim.

Pēc projekta 18 mēnešu īstenošanas tika iesniegts vidusposma zinātniskais pārskats, kam veikta zinātniskā izvērtēšana. Ārvalstu eksperti izvērtējuši projekta zinātnisko devumu, sasniegto un paredzamo projekta ietekmi un tā īstenošanu, konsolidētajā vērtējumā rekomendējot **"Turpināt projektu"**.

Projekta ietvaros, balstoties uz mūsdienīgu, vienotu pieeju Latvijas vēstures pētniecībai, tiek **radītas jaunas zināšanas par Latvijas 20.–21. gadsimta vēsturi**, kā arī **attīstīti digitāli rīki un datu kopas**, kas padara vēsturi pieejamāku gan pētniekiem, gan sabiedrībai. Tiek būtiski stiprināta Latvijas vēstures pētniecības kapacitāte, apvienojot dažādu institūciju un nozaru pētniekus un īpašu uzmanību veltot jauno pētnieku iesaistei. Turklāt jau šobrīd projekta rezultāti ir izmantoti studiju kursu pilnveidē un veicinājuši akadēmisko sadarbību nacionālā un starptautiskā mērogā. Projekta publicitātes aktivitātes, sadarbība ar izglītības, valsts un NVO sektoru **veicina sabiedrības izpratni par vēsturi, identitāti un nacionālo atmiņu, stiprinot noturību pret dezinformāciju**. Projekts kalpo kā tilts starp zinātni, politiku un sabiedrību, sekmējot saliedētību un demokrātijas stiprināšanu. Jau projekta vidusposmā ir **sasniegti nozīmīgi zinātniskie rezultāti**: publicēti deviņi raksti *Scopus* un *Web of Science* datubāzēs indeksētos žurnālos, vēl septiņi raksti ir publicēšanas procesā, tapusi viena recenzēta monogrāfija, aizstāvēts viens maģistra un viens promocijas darbs, vēl viens promocijas darbs izstrādē. Eksperti atzīst, ka projekts tiek īstenots sekmīgi un jau vidusposmā ir **sasniegti augstvērtīgi zinātniskie rezultāti**, kas pārsniedz sākotnēji plānoto. Rezultāti sniedz būtisku ieguldījumu Latvijas vēstures pētniecībā un sabiedrības izglītošanā, veidojot stabilu pamatu veiksmīgai projekta norisei.

Projektu plānots īstenot līdz **2026. gada 14. decembrim**, kad tiks iesniegts projekta noslēguma zinātniskais pārskats un būs iespējams novērtēt programmas ietvaros izvirzīto un projekta ietvaros sasniegto mērķu un uzdevumu nozīmību un ietekmi.

Latvijas Zinātnes
padome

Sagatavoja **Latvijas Zinātnes padome**